

O'ZBEKISTONDA OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIK QOIDALARI

Rahimov Yorqin Erkinovich

Qarshi davlat texnika universiteti o'qituvchisi

Abdivasiyeva Gavhar Sirojiddin qizi

Shodiyev Samandar Rajab o'g'li

QDTU Shahrisabz oziq-ovqat muhandisligi fakulteti talabasi

Anatatsiya

Ushbu maqolada O'zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash masalalari, uning huquqiy va iqtisodiy asoslari, shuningdek, amaldagi qonunlar va xalqaro standartlarga muvofiqlik masalalari tahlil qilinadi. Mamlakatda oziq-ovqat mahsulotlari sifati va xavfsizligini yaxshilash uchun amalga oshirilayotgan islohotlar, shuningdek, agrosanoat majmuasini rivojlantirish va milliy oziq-ovqat xavfsizligini boshqarish mexanizmlari ko'rib chiqiladi. Qishloq xo'jaligi sohasidagi o'zgarishlar, yer maydonlarining kamayishi va aholi sonining oshishi fonida oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning dolzarbligi yoritiladi.

Kalit so'zlar: Oziq-ovqat xavfsizligi, qonunchilik, agrosanoat majmuasi, xalqaro standartlar, qishloq xo'jaligi, davlat siyosati, bozor mexanizmlari, sog'lom ovqatlanish

Kirish. O'zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligi to'g'risidagi qonun loyihasi birinchi o'qishda ma'qullandi. So'nggi yillarda mamlakatimizda aholini sifatli va xavfsiz oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash hamda oziq-ovqat sanoatini rivojlantirishga qaratilgan keng qamrovli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, amaldagi "Oziq-ovqat mahsulotlari sifati va xavfsizligi to'g'risida"gi qonun zamonaviy talablar, Jahon savdo tashkilotining (JST) sanitariya va fitosanitariya choralari qo'llash tamoyillari hamda xalqaro Codex Alimentarius standartlariga to'liq javob bermaydi. Qonun aholining xavfsiz va ozuqaviy qiymati yuqori oziq-ovqat mahsulotlaridan foydalanishini ta'minlash, samarali bozor mexanizmlarini joriy etish hamda oziq-ovqat mahsulotlari va xomashyo ishlab chiqarishni tartibga solishga qaratilgan. Hukumat va qonunchilik vakillariga O'zbekiston uchun ishlab chiqilgan "Oziq-ovqat xavfsizligi to'g'risida"gi yangi qonun loyihasida ITC (Xalqaro savdo markazi) yordamida qanday harakat qilish lozimligi haqida ma'lumot berildi. Ushbu qonun xavfsiz oziq-ovqat importini ta'minlab, mamlakatning Jahon Savdo Tashkilotiga (JST) a'zo bo'lish jarayonini osonlashtiradi. JSTda Sanitariya va fitosanitariya choralari qo'llash to'g'risidagi bitim (SPS) kabi maxsus qoidalar

mavjud. Ushbu bitim a'zo davlatlarga oziq-ovqat xavfsizligini kafolatlash, hayvonlar va o'simliklarning hayoti va sog'lig'ini himoya qilish choralari qo'llash huquqini beradi. Shu bilan birga, bu choralar haddan tashqari proteksionistik bo'lmashligi va xalqaro savdoga to'sqinlik qilmasligi lozim. JSTga a'zo davlatlar oziq-ovqat qonunlarini SPS bitimiga muvofiqlashtirishlari va tegishli xalqaro standartlarga rioya qilishlari talab etiladi. Bu talablar gigienik amaliyotlar, ishlab chiqarish jarayonini nazorat qilish standartlaridan tortib, mahsulotlarni markalash va iste'molchini xabardor qilishgacha bo'lgan keng ko'lamli choralarga taalluqlidir [1].

O'zbekiston Respublikasi oziq-ovqat iste'moli darajasi, avvalo, mamlakat aholi demografiyasi holati bilan bog'liqdir. Ahalining yoshi va jinsi tarkibining holati va o'zgarishiga qarab oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan umumiy talab shakllanadi. Respublikamizda aholi o'sishi dinamikasiga nazar solsak o'sib boorish tendensiyasi kuzatilmoqda. Mamlakatda tug'ilish salmog'i yuqoriligi sababli kichik yoshdagi bolalar, yoshlar va o'rta yosh toifalari aholining asosiy qatlamini tashkil etmoqda. Aynan shu qatlamlar o'rtasida yuqori kaloriyalı energiya sarflanishi tufayli oziq-ovqatga bo'lgan ehtiyoj uning sifati va miqdoriga ayniqssa talab kuchli buladi[2]. Mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab, oziq-ovqat xavfsizligi masalasi O'zbekiston ijtimoiy-iqtisodiy siyosatining markazida turib kelmoqda. Aholi farovonligi va turmush sifatini oshirish, shuningdek, ularni sifatli oziq-ovqat mahsulotlari bilan to'liq ta'minlash masalalari bevosita oziq-ovqat xavfsizligi bilan bog'liqdir. Shu bois, O'zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash bo'yicha dasturlarni amalga oshirish, uning nazariy asoslari va ustuvor yo'nalishlarini ilmiy, nazariy hamda amaliy jihatdan o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa mazkur tadqiqot mavzusining dolzarbligini yanada oshiradi. Adabiyotlar sharhiga ko'ra, oziq-ovqat xavfsizligi iqtisodiy xavfsizlikning ajralmas qismi sifatida qabul qilinadi va uning jamiyat taraqqiyotida, inson farovonligini ta'minlashdagi o'rni MDH iqtisodchi olimlari tomonidan keng o'rganilgan. XXI asrda esa oziq-ovqat xavfsizligining eng katta tahdidlaridan biri — suv tanqisligi va uning global iqtisodiy muammoga aylanishi haqida ko'plab statistik materiallar tahlil qilingan.

O'zbekistondagi muammoning ayrim jihatlari X.P. Abulqosimovning "Davlatning iqtisodiy xavfsizligi" darsligida ko'rib chiqilgan bo'lsa, boshqa iqtisodchi olim N.X. Ergashev mamlakatda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda sug'urtaning ahamiyatini alohida ta'kidlaydi. Bundan tashqari, mamlakatimiz olimlari Sh. Shodmonov, A. O'lmasov, T. Jo'rayev va D. Tojiboyeva oziq-ovqat xavfsizligining turli jihatlari o'rganib, darslik va o'quv qo'llanmalarida yoritganlar[3].

Tahlil va natijalar

Mamlakat aholisining ko'payishi va urbanizatsiya jarayonlarining kuchayishi sharoitida qishloq xo'jaligi yerlarining kamayishi, oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish hamda aholi ehtiyojlarini qondirish imkoniyatlarini kengaytirish masalasi yil sayin dolzarb bo'lib bormoqda. Britaniyaning Economist Intelligence Unit tomonidan o'tkazilgan tadqiqotga ko'ra, O'zbekiston oziq-ovqat xavfsizligi bo'yicha 113 ta davlat orasida 83-o'rinni egallagan. Tadqiqotchilar dunyoning turli mamlakatlarida oziq-ovqat mahsulotlarining sifati, xavfsizligi, yetarliligi va ommabopligini baholaganlar. O'zbekiston Respublikasida oziq-ovqat xavfsizligi mexanizmi uch asosiy yo'nalishga tayangan holda samarali ishlashi zarur: birinchidan, agrosanoat majmuasida oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarishni tartibga solish va rag'batlantirish; ikkinchidan, oziq-ovqat mahsulotlariga kirish va ularni iste'mol qilishni ta'minlash; uchinchidan, oziq-ovqat xavfsizligini boshqarish tizimini takomillashtirish.

Bizning fikrimizcha, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash mexanizmi aynan agrosanoat majmuasida ishlab chiqarishni tartibga solish va rag'batlantirish sohasida quyidagi chora-tadbirlarni o'z ichiga olishi lozim:

Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash bo'yicha huquqiy va normativ-huquqiy bazani yaratish hamda uni doimiy takomillashtirish;

Byudjet mablag'lari hisobidan oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarishni rivojlantirishni rag'batlantirish, jumladan soliq imtiyozlari, subsidiyalar va subvensiyalar orqali qo'llab-quvvatlash;

Pul-kredit siyosatini samarali qo'llab-quvvatlash orqali imtiyozli kreditlash tizimini joriy etib, oziq-ovqat ishlab chiqarishni rag'batlantirish;

Oziq-ovqat mahsulotlari eksporti va importini bojxona tariflari hamda notarifiy tartibga solish vositalari orqali muvofiqlashtirish;

Agrosanoat majmuasiga (AIK) sarmoyalarni jalb qilish va ularni rag'batlantirish; Fermer, dehqon va tomorqa yer egalari, shuningdek oziq-ovqat sanoati korxonalarini samarali qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish.

Shu bilan birga, mamlakatda qishloq xo'jaligi sohasida oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini oshirish va ularning o'sish sur'atlarini jadallashtirish dolzarb va maqsadga muvofiq hisoblanadi. Prezidentning yangi qabul qilingan farmonlari eng yaxshi dalillarga asoslangan, amaliyotga asoslangan umummilliy oziqlanish siyosatini boshladi, jumladan:[4]

Oziq-ovqat mahsulotlarining sifat va xavfsizlik standartlarini oshirish — bu orqali aholi uchun zararli bo'lgan trans-yog'lar, ortiqcha tuz va shakar miqdorini kamaytirish rejalashtirilmoqda;

Sogʻlom ovqatlanish boʻyicha ommaviy axborot kampaniyalarini olib borish — aholini toʻgʻri ovqatlanish va sogʻlom turmush tarziga ragʻbatlantirish;

Maktab va jamoat oziq-ovqat dasturlarida sogʻlom ovqatlanishni taʼminlash — bolalar va yoshlar orasida sogʻlom odatlarni shakllantirish maqsadida;

Tamaki va spirtli ichimliklarni isteʼmolini kamaytirishga yoʻnaltirilgan chora-tadbirlar — qonunchilikni kuchaytirish va targʻibot ishlarini tashkil etish orqali;

Yurak-qon tomir kasalliklari, diabet va boshqa yuqumli boʻlmagan kasalliklar oldini olish uchun profilaktik dasturlarni rivojlantirish. Bu siyosatning amalga oshirilishi Oʻzbekiston aholisi sogʻligʻini yaxshilash, uzoq muddatli sogʻlom turmush tarzini ragʻbatlantirish va mamlakatdagi NCDlar boʻyicha oʻlim darajasini kamaytirishga xizmat qiladi[5].

Xulosa: Oʻzbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini taʼminlash dolzarb va strategik muammo sifatida koʻrilmoqda. Mamlakatda yangi qonun loyihasi va davlat siyosati orqali oziq-ovqat mahsulotlari sifati va xavfsizligini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish, agrosanoat majmuasida ishlab chiqarishni ragʻbatlantirish va bozor mexanizmlarini takomillashtirish boʻyicha muhim qadamlar tashlanmoqda. Shu bilan birga, sogʻlom ovqatlanish siyosati va aholini toʻgʻri ovqatlanishga yoʻnaltirish orqali yuqumli boʻlmagan kasalliklarning oldini olish maqsad qilinmoqda. Oziq-ovqat xavfsizligini taʼminlashda davlat nazorati va iqtisodiy qoʻllab-quvvatlashning oʻrni katta boʻlib, qishloq xoʻjaligi sohasida ishlab chiqarishni oshirish va sifatini yaxshilash dolzarb vazifalardan biridir.

Foydalangan adbiyotlar

1.Oʻzbekiston Respublikasi “Oziq-ovqat mahsulotlari sifati va xavfsizligi toʻgʻrisida”gi Qonuni. – www.lex.uz rasmiy huquqiy portal.

2.Ergashev N.X. *Sugʻurta bozori va oziq-ovqat xavfsizligi: Oʻzaro bogʻliqlik tahlili.* – Toshkent: Iqtisodiy tahlil, 2020.

3. Abulqosimov X.P. **Davlatning iqtisodiy xavfsizligi.** – Toshkent: Iqtisodiyot, 2018. – 224 b.

4.Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. M. Mirziyoyevning rasmiy chiqishlari va farmonlari – Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti rasmiy veb-sayti:

<https://president.uz/>

5. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti. “Sogʻlom ovqatlanishni taʼminlash va aholi salomatligini mustahkamlashga doir chora-tadbirlar toʻgʻrisida”gi Farmon. – 2023-yil. – <https://lex.uz>